

روزنامه فرهنگی-اجتماعی-اطلاع رسانی شهرآرا

ویژه نامه تخصصی روز جهانی شهرسازی
به سفارش معاونت شهرسازی و معماری شهرداری مشهد
شماره پیامک: ۳۰۰۰۷۲۸۹

مدیر مسئول: سید میثم موسوی مهر
سر دبیر: سید سجاد طلوع هاشمی
دبیر ویژه نامه: مهدی عسکری

صفحه آرایی: امید باصری
ویراستار: علیرضا میرزاد

مرور سابقه تاریخی یک محله قدیمی مشهد

آبکوه: از دیروز تا امروز

از دام پروری تا کشاورزی و شکسته بندی

مردم روستای آبکوه خود کفا بودند و مایحتاجشان را خودشان تهیه می کردند. دام پروری و کشاورزی شغل اصلی مردم روستا بود و شغل های دیگری نیز مانند شکسته بندی، قابله و... برای ارائه خدمات حضور داشتند. حتی شعبده بازاری بودند که مردم را در مراسم ها سرگرم می کردند. قالی بافی نیز در میان اهالی مرسوم بوده است. در برهه ای نیز افرادی خارج از آبکوه و سعدآباد چادر زدند و به تدریج ملکی از این محل خریدند و ساکن شدند. آن ها صنایع چوبی و حلبی مانند خاک انداز، فرفره و... می ساختند.

حال و روز آبکوه

قلعه آبکوه ۵۳ هکتار وسعت دارد و بیش از ۸ هزار نفر را در خود جای داده است. با وجود اینکه همه محله های اطراف «آبکوه» توسعه یافته و بر خوردار محسوب می شوند، قلعه دست کم چهار صد ساله آبکوه، بافتی قدیمی و فرسوده به مثابه سال های پیشینش دارد. انگار زمان در این محله متوقف مانده است. زمین هایی که در پی تخریب خانه ها و بلا تکلیفی طرح نوسازی در محله رها شده بود، تا مدتی قبل مشکلات فراوانی برای ساکنان آن ایجاد کرده بود. کوچه های قلعه آبکوه پیچ در پیچ و بعضی از آن ها به حدی باریک است که قدیمی ها می گفتند «تابوت رانمی توان در آن دور داد». هنوز تعداد زیادی از این کوچه ها به همین شکل باقی مانده اند. تعداد زیادی از این کوچه ها در طرح نوسازی خریداری و تخریب شده است. اما با سرعت کند اجرای طرح های نوسازی در گذشته، امیدواری

محله آبکوه تا حدود سال ۱۳۴۰.

دهی در یک فرسنگی (۶۲۴۰ متری) دروازه ارگ بود. اما پس از انقلاب اسلامی ضمیمه مشهد شد و امروز یکی از محلات این شهر است.

با اینکه از اراضی این روستا در قدیمی ترین وقف نامه موجود در خراسان، یعنی وقف نامه گوهرشاد نام برده شده است، نام «آبکوه» چنین قدمتی ندارد. علی دشتیان در کتاب «روزی روزگاری آبکوه» پیشینه این روستا را به چهار صد سال پیش برمی گرداند. اما می نویسد: «عده ای از قدیمی های محل، قدمت آن را بیش از هزار سال می دانند.» که البته ادعایی گزاف نیست. زمین های این روستا، چون از رودخانه بند گلستان و بازه طلخان سیراب می شد، به اراضی آب کوهی و بعد ها به آبکوه شهرت یافته است. قلعه آبکوه از موقوفات قدیمی آستان قدس رضوی است. اما اکنون وقف نامه آن در دسترس نیست. قلعه یا روستای آبکوه که هنوز هم بقایای آن در زاویه شمالی میدان راهنمایی به همین نام مشهور است، به روستای سعدآباد متصل بود؛ به گونه ای که یک جوی آب دو قلعه را از هم جدا می کرده است و زمین های آبکوه از محل قلعه تا حدود میدان فردوسی امتداد داشت. قلعه آبکوه شامل سه محدوده قلعه کهنه، آبکوه و سعدآباد بوده است. قلعه کهنه محدوده چهار برجی قدیم است و در قسمت غرب قلعه آبکوه کنونی قرار داشته است که مردم در ابتدا آن را چهار برجی می نامیدند و دلیل آن قرار داشتن چهار برج بلند در اطراف روستا بوده است. در نتیجه، پس از خراب شدن قلعه، مردم نام آن را قلعه کهنه گذاشتند.

تجاری های فراوان در راسته دستغیب و همچنین دانشکده علوم پایه دانشگاه آزاد اسلامی در محدوده محله آبکوه از جمله ویژگی های مثبت این محله است. خیابان آبکوه امروز از خیابان های بزرگ مشهد به شمار می رود که بین سه محله سعدآباد، کلاهدوز و گوهرشاد تقسیم شده است. اما محله آبکوه سهمی از خیابان آبکوه ندارد و در اصل بافتی قدیمی است که حد فاصل میدان راهنمایی تا فرهاد ۲۹ را در بر می گیرد و شامل بولوار آیت... دستغیب و فرعی های دو سمت آن می شود. محله های ارشاد، فلسطین، راهنمایی و گوهرشاد همسایگان آبکوه محسوب می شوند.

مردم به اصلاح این بافت تقریباً به صفر رسیده بود. با این حال، در دوره اخیر مدیریت شهری قرار است طرح جدید با پشتوانه و حمایت جدی تر از مردم اجرایی شود؛ قولی که به تازگی مورد توجه بومی ها و ساکنان باقی مانده این بافت قرار گرفته است.

آبکوه در شهرسازی امروز

کمبود خدمات رفاهی اجتماعی (مانند خدمات آموزشی، فضای سبز، ورزشی، فرهنگی و...)، کمبود عرصه های همگانی تجهیز شده و میلمان شهری مناسب برای حرکت و توقف پیاده، به روشنی داخل بافت قدیمی آبکوه مشهود است، اما وجود

روند کار بست مشارکت گروه های ذی نفع و ذی نفوذ در تهیه و تصویب طرح (بافت آبکوه)

پیش از آغاز فرایند تهیه طرح

جلسات عمومی اولیه با مردم در مسجد برای شنیدن نظرات مردمی

در خلال فرایند تهیه طرح پس از ارائه خروجی اولیه

جلسات اختصاصی با اعضای شورای اجتماعی محله

جلسه کارگروه شهرسازی شورا با حضور کارشناسان و نخبگان

جلسات عمومی و ارائه طرح به عموم مردم در مسجد محله

جلسات درون سازمانی

پس از جمع بندی نظرات و اعمال اصلاحات و نهایی سازی طرح

ارائه طرح در دفتر نظارت بر طرح های وزارت راه و شهرسازی در روز ۳۱ شهریور ۱۴۰۴ و تأیید طرح

طرح موضوع در جلسات کمیته فنی و اظهار نظرات کارشناسی و اعمال اصلاحات لازم

طرح موضوع در کمیسیون ماده ۵۵ استان و تصویب طرح طی مصوبه ۹ تیر ۱۴۰۴

بازدید اعضای کمیته فنی از وضعیت بافت آبکوه